

DÎVÂNU LUGÂTİ'T- TÜRK'TE TOPLUMSAL CEZA KAVRAMLARI

Zehra KURTULGAN*

Öz

Eski Türk toplumunda hukuksal ve sosyal anlamda geçerliliği olan töre, sözlü yasa olarak bilinmekte olup örf ve adetleri de içinde barındırır. Törenin toplumda fiziksel ve bazı sosyal cezai yaptırımları vardır. Bu yaptırımların yanı sıra toplumun bireyleri tarafından uygulanan ve yaptırımı sosyal boyutta olan bazı cezaların ya da ceza niteliğindeki davranışların varlığı da bilinmektedir. Bu ceza türlerinde kişi toplum tarafından küçümsenmek, dışlanmak, kınanmak, alay edilmek, iftiraya uğramak, utandırılmak, yerilmek, lanetlenmek, karalanmak, suçlanmak, incitilmek, azarlanmak, paylanmak, yüz çevrilmek, sövülmek, yüzüne tükürülmek, sözle sataşılmak, bakışlarla rahatsız edilmek, kinlenmek, arkasından konuşulmak, kışkandırılmak suretiyle rahatsız edilmektedir. Bu çalışmada Dîvânu Lugâti't- Türk'te tespit edilen kavramlardan yola çıkılarak oluşturulan toplumsal ceza türleri ele alınmıştır. Toplumun bireye yüklediği bu ceza türlerinin eserde hangi kavramlarla belirtildiği ve nasıl uygulandığı eserin sınırları çerçevesinde verilecektir. Çalışmanın konusu, sosyolojik ve psikolojik yönleri az oranda değinilerek genel hatlarıyla ele alınmıştır. Yapılan çalışmanın neticesinde Dîvânu Lugâti't- Türk'te, toplumun bireyleri tarafından kişilere verilen dönemin toplumsal ceza kavramları, yöntemleri ve kullanım alanları ortaya çıkacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dîvânu Lugâti't- Türk, toplumsal ceza, birey, toplum, kavram

CONCEPTS OF SOCIAL PUNISHMENT IN DÎVÂNU LUGÂTİ'T- TÜRK

Abstract

In the ancient society, custom which had legal and social validity is known as oral law and encompassed customs and traditions. Customs carry physical and some social criminal sanctions within society. In addition to these sanctions the existence of certain punishments or punitive behaviors implemented by individuals within society whose sanctions have asocial dimension, is also known. In these types of punishment an individual is subjected to social scorn, exclusion, condemnation, ridicule, slander, shame, denigration, cursing, reproach, offense, accusation, rebuke, rejection, swearing, spitting in the face, verbal abuse, harrasment with glances, resentment, backbiting and incitement to jealousy.

This study examines the types of social punishment created based on the concepts identified in the *Dîvânu Lügâti't- Türk*. The concepts used in the work to describe these types of punishment imposed on individuals by society and how they are implemented will be presented within the framework of the work. This study addresses the topic in general terms with minimal emphasis on sociological and psychological aspects. As a result of this study the concepts, methods and areas of application of social punishment inflicted on individuals by members of society in the *Dîvânu Lügâti't- Türk* will be revealed.

Keywords: *Dîvânu Lügâti't- Türk, social punishment, individual, society, concept.*

1. GİRİŞ

Eski Türk toplumunda kişinin hak ve özgürlüklerini belirleyen kamu hukuku ile hükümdarın sorumlulukları ve cezai işlemleri belirleyen bir yargının varlığından söz etmek gerekirse örfi yargı unsuru olarak "töre"den ve İslam dininin kabulüyle birlikte oluşan dinî yargı unsuru olarak da şeri yargıdan bahsedilebilir. O dönemde şeri hukuktan kadılar sorumlu idi. Kadıların dinî hukuk esaslarına dayalı olarak verdiği kararlar kesin olmakla birlikte iptal edilemezdi. Şeri hukukun yanı sıra bu dönemde de mevcudiyeti devam eden örfi hukukun temeli olan töre, eski dönemlerden itibaren toplum tarafından zamanla hukuksal ve sosyal

boyutta önem kazanmış yaşantıların sonucunda ortaya çıkmış ve toplum tarafından benimsenerek var olmuştur. Töreden örfi hukuka geçerken törenin kapsamına giren orun, ülüş sistemi, kağanlık kurumu, kut inancı, hükümdarlık alametleri, savaş hukuku, adalet kavramı, cezalar, evlilik ritüelleri, cenaze törenleri törenin bağlamından kopmayıp uyarlanarak örfi hukuk boyutuna geçmiştir. Karahanlılardan daha önceki dönemlerde töre kavramına bakıldığında törenin etki alanı ile ilgili daha geniş bilgilere sahip olunabilir. Örneğin Hunlarda töre ve gelenekler ile ilgili bilgiler veren Ögel, “bir kişinin bir kişiye kılıç çekmesi durumunda idam edilmesi, bir kişinin haydutluk yapması durumunda malının bey tarafından yağmalanması, cinayet işleyen birinin araba altında ezilmesi ya da vücudunun bir kısmının kesilmesi, ağır suç işleyenlerin ise öldürülmesi” şeklinde cezaya maruz bırakıldığına dikkat çekmektedir. Köktürk yazıtlarında geçen “törü” sözcüğü “sözlü yasa, töre” vb. anlamlarla açıklanır. Bilge Kağan yazıtının doğu yüzünde, Bilge Kağan’ın amcasının töre üzerine tahta oturduğundan bahsedilir (BK D14). BK D19 yüzündeki bölümde “türük bodun ilinjin törügin kem artatı udaçı erti (BK D19):” cümlesinde “Türk halkı devletini ve yasalarını kim yıkıp bozabilir idi? (BK D19):” diyerek devlet ve törenin öneminden bahsetmektedir. Yazıtlarda birçok yerde yine törenin varlığı kendini gösterir. Bu dönemde törenin önemi ve toplum tarafından kabul görür olduğu açıktır (Kafesoğlu, 1984: 233-235, 354; Tekin, 2008: 54, 56, 177; Ögel, 2001: 89; Ayvaz, 2021: 93-97).

Dîvânu Lugâti't- Türk'te törü, “örf, adet (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 443).” olarak açıklanmaktadır. “Endik kişi tetilsün/ il törü yétilsün / toklı böri katılsun / kadgu yeme sawılsun (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 52).” örneğinde ülkenin töreye kavuşması için üzüntünün kılıçla dağıtılması gerektiğinden bahsedilmektedir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 52). *Çıkmak* maddesinde “Küç eldin kirse törü tünlükten çıkar (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 238).” atasözünde zulmün, evin avlusundan içeri girdiğinde töre ve insafın evin bacasından çıkacağını belirtilir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 238). Zulüm ve töre aynı yerde

bulunamaz. "İl kaldı törü kalmas; il kalır törü kalmas." atasözlerinde ülkenin terkedilip törenin bırakılmadığından bahsedilir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 240, 443).

Töre, sosyal hayatı düzene sokmaktadır. Düzen, nizam, adet ile görenekleri içermektedir. Yazıya geçirilmiş olmasalar dahi törenin hükmü herkesçe kabul edilebilir ve uygulanabilir bir konumdadır. Öyle ki toy, kengeş, kurultay gibi meclislerde kararlar alınır ve bunlar kanun gibi yaptırım gücüne sahiptir (Gömeç, 2024: 2, 3). Töre, toplumsal yapının inşasında büyük öneme sahiptir ve aynı zamanda hükümdarın görev ve yetkilerini de belirlemektedir. Hükümleri değişime açık bir yapıdaydı. Fakat *Kutadgu Bilig*'de, "Könilik (adalet), Uzluk (iyilik), Tüzlük (eşitlik) ile Kişilik (insanlık)" olarak bahsedilen hükümler ise değiştirilemeyen kesin hükümlerdir (Kafesoğlu, 1984: 235).

Töre aracılığıyla oturmuş bir toplumsal yargı kavramının varlığı ile birlikte bir de toplumun değer yargılarını oluşturan, yaptırımı daha çok psikolojik ve sosyal boyutta olan birtakım bireysel ya da toplum tarafından belirlenmiş kabuller de vardır. Bütün toplumlar inançlar, düşünceler ve davranışlar sisteminden oluşmaktadır. Sistem toplumdaki bireyleri buna uymaya zorunlu tutar. Uyulmadığı zaman ise toplumun yaptırıcı gücü ile karşılaşılırlar. Bu bazen bir ceza bazen de alay etme gibi davranışlarla ortaya çıkabilmektedir. Bireysel ya da toplumsal kabuller kişilerin diğer kişilerle ilgili takındığı bazı olumlu ya da olumsuz eleştirileri içinde barındırır. Kişiye birey ya da toplum tarafından yüklenen bazı değer yargılarıdır. Bu yargılar kişileri toplumun baskısına maruz bırakabilir. Örneğin, *Dîvânu Lügâti't- Türk'te* bazı örneklerde olduğu üzere kişiyi utanç duygusuna ya da suskunluğa sevk edebilir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 95, 115, 533; Ülken, 1969: 40). Bazen kişiler, olumsuz ya da geleneklere aykırı davranış sergilediğinde topluluklar aracılığıyla dışlanma, alay edilme veya kalabalığın saldırısına uğrama gibi cezalara maruz kalmakta ve bu geleneklerin

de bir kısmı bazen zamanla kesin hükümler ve süreklilik içeren yasa şeklini alabilmektedir. Fakat, her gelenek yasa olmamakla birlikte her yasa da gelenekler sonucu meydana gelmemiştir (Ozankaya, 1994: 167).

DLT adlı eserde doğrudan toplumsal cezadan bahsedilmemektedir. Sözcükler ve anlamlarından, örneklerdeki kullanım alanlarından yola çıkılarak bu çalışmada toplumsal ceza niteliği taşıyan kavramlar belirlenmiş ve toplumsal ceza başlığı altında ele alınmıştır. Toplum ve onu oluşturan bireyleri üzerindeki etkileri eserin sözcük hazinesi dolayısıyla açıklanmıştır.

Bu çalışmada bahsi geçen toplumsal ceza olarak ele alınan kavramlara bağlı davranışlar hem bireyin kişiliğini hem de toplumsal yerini tehdit etmektedir. Örneğin, Kılıç ve Özen alayın sosyolojik boyutunu ele aldıkları çalışmalarında, alay etmenin toplumsal bir olgu olduğundan ve alay etme davranışı sonucunda kişide utanç ve mahcubiyet duygusunun oluşacağından söz etmektedirler. Bu duyguların kişinin toplum içinde bulunduğu yerine yani statüsüne zarar verdiğine dikkat çekerek alay etmenin sözel bir şiddet türü olduğunu dile getirirler (Kılıç ve Özen, 2020: 302). Görüldüğü üzere alay etmek sözel bir şiddet türü olarak ele alınmıştır. Kişide bazı olumsuz duygular yaşanmasına neden olmakta ve aynı zamanda kişinin statüsüne de zarar vermektedir.

2. *Dîvânu Lugâti't- Türk'te* Toplumsal Ceza Kavramları

Dîvânu Lugâti't- Türk'te toplumun olumsuz değer yargıları ve toplumsal ceza niteliği taşıyan kavramlara yer verilmiştir. Kavram, *TDK Türkçe Sözlük'te*, "Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki genel tasarımı... (TDK, 2011: 1358)." ve felsefi olarak ise "Nesnelerin veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarım, konsept...(TDK, 2011: 1358)." olarak tanımlanmaktadır. Kavramla ilgili olarak, *Ruhbilim Sözlüğü'nde*, bir nesnenin akılla kavranan soyut ve genel görünümü şeklinde bahsedilmektedir. Somut

nesneler soyutlanarak kavramı meydana getirir. Örneğin birçok ağaç türü soyutlanarak ağaç kavramı varlık kazanır. Dil açısından ise *yakala-* ve *içer-* anlamlarıyla bağlantılı olarak kavranılmışı anlatır (Hançerlioğlu, 1988: 219-220). *Gramer Terimleri Sözlüğü*'nde ise, kavram için "Dünyadaki nesnelere, durumların, hareketlerin ve tasavvurların dildeki ifadesidir (Korkmaz, 1992: 99)." açıklaması yapılmıştır.

Bu çalışmada *Dîvânu Lügâtî't- Türk'te* birey ve toplumun olumsuz yöndeki bakış açıları, toplumsallaşan olumsuz değer yargıları ile ilgili söz varlığı kavramlar aracılığıyla belirlenmeye çalışılmaktadır. Böylece dönemin söz varlığı unsurlarıyla bireyin ve toplumun negatif bakış açısı ve buna dair toplumsal ceza kavramları ve yöntemleri ortaya çıkacaktır.

Toplum tarafından hoş karşılanmayan, töreye uymama vb. durumlar ya da kişisel sorunlardan dolayı bir topluluk ya da birey tarafından verilen yaptırım fiziki olmayan, bireyi dışlama, psikolojik olarak rahatsız etme gibi durumlarını içeren ceza türleri şunlardır:

2.1. Arkasından konuşmak

TDK Türkçe Sözlük'te arkasından atmak, arkasından konuşmak "dedikodusunu yapmak (TDK, 2011: 152)." olarak açıklanır. Kişinin yüzüne söylenemeyen bazı durumlar arkasından konuşularak kişiler arası dedikoduya neden olur.

Dîvânu Lügâtî't- Türk'te "arkasından konuşmak" ifadesi için *ewze-* sözcüğü bulunmaktadır. "Ol sözni anar ewzedi (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 123)." cümlesinde bir kişinin diğerinin arkasından konuştuğundan bahseder. *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish'de ewze-* maddesinde *DLT* cümle örneği "bir kişi diğerine yalanlarla süslenmiş bu hikâyeyi anlattı", olarak açıklanır (Clouston, 1972: 17). Arkadan konuşma davranışı yalan sözler katılarak gerçekleştirilmektedir.

2.2. Azarlamak, paylamak

TDK Türkçe Sözlük'te azarlamak, “Kırıcı ve sert söz söylemek; paylamak,...(TDK, 2011: 214)”; *paylamak* ise, “Birine kusurundan ötürü sert sözler söylemek, azarlamak (TDK, 2011: 1903).” olarak açıklanmaktadır.

Dîvânu Lugâti't- Türk'te azarlamak, paylamak, konuşmasını ona karşı sertleştirmek, sert davranmak anlamında *sar-*, *arıl-* *sarıl-*, ve *sarsıt-* sözcüğü “o anı sardı, ol anı sarsıttı, beg anar arıldı sarıldı (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 267, 426, 337).” cümlesinde görülür. *EDPT'de sarıl-* “Bey ona kızgındı.” şeklinde; *sarsıt-* ise, “Ona sert davrandı.” anlamıyla açıklanır (Clauson, 1972: 851, 855). Bir beyin kişiyi uzaklaştırarak sertleşip azarlaması “Bég anı kırgadı (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 470).” cümlesinde, *kırğa-* sözcüğü ile yapılmaktadır. *EDPT'de kırğa-*, “Bey ona kızdı ve dışladı.” olarak açıklanır (Clauson, 1972: 653). “Beg anar bulgandı (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 302).” örneğinde bulunan *bulgan-* sözcüğü *EDPT'de*, “Bey ona kızgındı (Clauson, 1972: 337).” örneğinde de açıklandığı üzere yine *kızmak* anlamındadır.

2.3. Bakışlarla rahatsız etmek

Dîvânu Lugâti't- Türk'te “yakın yaguk körmedip nejni küdür, kadaş tapa it kipi kırıru bakar (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 356).” cümlesinde *kırıru* sözcüğü kızgın gözlerle bakarak kişiyi rahatsız etmek durumunda kullanılmaktadır. *EDPT'de*, sözcük, “Akrabalarına sanki köpeklermiş gibi kızgın ve kanlı gözlerle bakıyor.” olarak açıklanmıştır (Clauson, 1972, 639).

2.4. İncitmek, sözle incitmek

TDK Türkçe Sözlük'te “Kötü söz veya davranışla birini kırmak, üzme (TDK, 2011: 1190).” olarak açıklanan *incitmek* sözcüğü bir kişi ya da toplum tarafından başka bir kişiyi incitmek, kırmak suretiyle kötü söz ya da davranışa maruz bırakmak anlamına gelmektedir.

Dîvânu Lugâti't- Türk'te incitmek sözcüğü, *tıl tégür-* ve *samsıt-* olarak görülürken “Ol añar tıl tégürdi (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 146).” cümlesinde bir kişinin başka bir kişiyi diliyle, sözüyle kırması, incitmesi olarak görülmektedir. *EDPT*'de sözcük, “sözüyle incitmek” olarak benzer anlamda açıklanmıştır (Clauson, 1972: 489). “Ol anı samsıttı (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 337).” cümlesinde ise dil ya da elle incitilen bir kişiden bahsedilir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 146, 337). *EDPT*'de de aynı anlamla elle ve dille incitmek olarak açıklanır (Clauson, 1972: 830).

2.5. Karalamak, kötölemek, iftira atmak

TDK Türkçe Sözlük'te karalamanın “leke sürmek, kötülük yüklemek, iftira etmek (TDK, 2011: 1319).” şeklinde açıklaması vardır. *İftira*, “Bir kimseye kasıtlı ve asılsız suç yükleme, kara çalma (TDK, 2011: 1155).”; “*iftira atmak, iftira çalmak* iftira etmek; *iftira etmek* bir suçu birinin üzerine atmak, kara çalmak, kara sürmek (TDK, 2011: 1155).” olarak görülmektedir.

Dîvânu Lugâti't- Türk'te ise, “Tilkü öz yinike ürse uduz bolur (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 350).” cümlesinde tilkinin kendi inine girdiğinde uyuz olmasından bahsedilir ve bu söz, bulunduğu topluluğu kötöleyen ve aynı zamanda onlardan vazgeçemeyen kişiler için söylenmektedir. *Dîvânu Lugâti't- Türk'te* “*tıldag* (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 202)” sözcüğü iftira atan kişi için kullanılır ve “Ol añar tıldag kılır (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 202).” cümlesinde bir kişinin bir kişiye iftira etmesi anlamına geldiğinden bahsedilmektedir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 202). *EDPT*'de *tıldag* sözcüğü “birine karşı asılsız suçlama yapılmak” anlamıyla açıklanmıştır (Clauson, 1972: 494).

2.6. Kınamak, ayıplamak

TDK Türkçe Sözlük'te ayıplamak, “kınamak (TDK, 2011: 204).”; *kınamak*, “Yapılan bir işin kötü olduğunu belirtir biçimde söz söylemek; ayıplamak (TDK, 2011: 1411).” şeklinde bulunmaktadır.

Günümüzde *kınamak* sözcüğü, “kına-“ ile ifade edilip ayıplamak anlamıyla görülürken 11. yy. Türkçesi eseri olan *Dîvânu Lugâti't- Türk'te* henüz bu anlamı ile kullanılmamaktadır. *DLT'de kınamak* sözcüğü “eziyet etmek, işkence etmek” anlamıyla bulunur. *EDPT* de *kın* (kîñ) “ceza, işkence, eziyet”; bazı Türk lehçelerinde *kıyın* “zor, utandırıcı, karmaşık” şeklindedir (Clouston, 1972: 631). *Kutadgu Bilig'de kın* “ceza, işkence”; *kına-* “cezalandırma, işkence etmek” (Arat, 1979: 251, 253).” anlamlarında açıklanmış ve *kıyın* maddesine gönderme yapılmıştır. Sonraki dönemlerde anlam bugünkü kullandığımız *kınamak*, *ayıplamak* anlamıdır. Örneğin, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati'nde* “EOsm. *kına-* 1.cezalandırmak, 2. A.D. ayıplamak, suçlamak, itham etmek (Tietze, 2016: 268).” gibi cezalandırmak manasının yanı sıra ayıplamak, suçlamak anlamları da görülmektedir. 11. yy. eseri olan *DLT'de* ayıplamak manasındaki *kınamak* davranışını ifade etmek üzere *tılık-* “dile düşmek, kınanmak” (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 265); *ilen-* “ayıplamak, kınamak”, *ilenç* “kınama” (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 100).” sözcükleri bulunmaktadır. *EDPT'de ilenç* sözcüğü, “düşüncesinin yanlış olduğu açıkça ortaya çıkan bir kişiye sitem etmek, kınamak” anlamıyla açıklanmıştır (Clouston, 1972: 148). Ayrıca, *kıçur-* sözcüğünün sitem etmek, üzüntüsünden mutluluk duymak gibi anlamlarının yanı sıra ayıplamak anlamı da bulunmaktadır (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 428). *EDPT'de kıçur-*, “kişiyi eleştirmek ve talihsizliklerinden memnun olmak” anlamlarıyla açıklanmıştır (Clouston, 1972: 592). Ek olarak, kendi ayıbını görmeyip başkasının ayıbını ortaya çıkaran kişiler için “Yılan kendi egrisin bilmes, tewe boynın egrî tér (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 63).” atasözü bulunmaktadır. Bu atasözü günümüzde de hâlen bu anlamıyla kullanımına devam etmektedir. “Köni barır keyikniñ közinde adın başı yok.” atasözü düzgün giden bir geyiğin gözünden

başka yeri yara almaz denilerek düşünmeden işe girişen kişileri kınamak amacıyla da bu söz kullanılır (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 409). Kınama, ayıplama eylemleri sonrasında kınanan kişi başını eğip susma davranışı gösterir ve bu durum “amuş-~amiş-” sözcüğüyle ifade edilmektedir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 95).

2.7. Kiskandırmak

TDK Türkçe Sözlük'te kiskandırmak, “kiskanmasına yol açmak (TDK, 2011: 1424).” olarak bulunur.

Dîvânu Lügâti't- Türk'te kiskandırmak anlamı için, *tepzet-* sözcüğü vardır. “Ol méni bu işka tepzett (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 337).” cümlesinde işte kiskandırılan bir kişiden bahsedilmektedir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 337). *EDPT'de* *tepze-*, “kıskaçlığa sevk etmek” şeklinde benzer anlamla açıklanmıştır (Clauson, 1972: 448).

2.8. Kızıp yüz çevirmek

TDK Türkçe Sözlük'te kızmak, “öfkelenmek, sinirlenmek (TDK, 2011: 1438).”; yüz çevirmek, “gösterdiği ilgiyi çekmek (TDK, 2011: 2631).” olarak bulunmaktadır.

Dîvânu Lügâti't- Türk'te *kırğaş-* sözcüğü, “Olar êkki kırğaşdı (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 297).” örneğinde birbirine yüz çevirmek anlamı ile kullanılmıştır. Yüz çevirmek anlamındaki *telgen-* sözcüğü “Ol anjar bulgandı telgendi (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 303).” cümlesinde bir kişinin diğerine kızıp yüz çevirdiğinden bahsedilir. *EDPT'de* *kırğaş-* sözcüğünün, “birbirine kızmak, uzak durmak”; *telgen-* sözcüğünün ise “öfkelenmek” anlamı vardır. *Telgen-* sözcüğü genellikle *bulgan-* ile birlikte kullanılır (Clauson, 1972: 499, 656).

2.9. Kinlenmek, öç almak istemek

TDK Türkçe Sözlük'te kinlenmek “öç almak istemek, kin tutmak (TDK, 2011: 1444).”; *öç almak*, “Yapılan bir kötülüğün acısını kötülük yaparak çıkarmak, intikam almak (TDK, 2011: 1835).” olarak açıklanır.

Dîvânu Lugâti't- Türk'te ürpeş- maddesinde “eren ürpeşdi (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 108).” cümlesinde “Yiğitler vb. kızgınlıktan kabardılar... (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 108).” olarak açıklanmaktadır. Ayrıca “Eren arıg ürpeşür/öçin kekin irteşür/ sakal tutup tartışur / kögsi ara ot tüter (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 108).” şiir örneğinde yiğitlerin kin ve sinirle birbirlerine bakıp kiminin öç almak istediğinden dolayı birbirlerinin sakallarına yapışıp vuruştüğundan bahsedilir. *EDPT*'de, eren ürpeşti, cümlesi yiğitler öfkeyle dolu oldular, olarak açıklanmıştır (Clouston, 1972: 199).

2.10. Küçümsemek, küçük görmek, aşağılamak, küçük düşürmek

TDK Türkçe Sözlük'te küçük görmek, “değer ve önem vermemek (TDK, 2011: 1552).”; *küçümsemek*, “değer ve önem vermemek, küçük görmek (TDK, 2011: 1554).”; *küçük düşürmek* “değerini veya şerefini sarsmak (TDK, 2011: 1552).”; *aşağılamak* ise, “Küçültücü davranışlarda bulunmak, hor görmek (TDK, 2011: 172).” olarak açıklanmıştır. Kişi değersiz ve önemsiz duruma düşürülmek, kusurlu yönlerinin ortaya çıkarılması ve kişiliğini küçültücü aşağılayıcı davranışlar sergilenerek bireyi rahatsız edici bir tavır sergilenmesi söz konusudur. Toplumdaki bireylerin bir grup ya da bir kişi tarafından bu şekilde aşağılanması kişiyi huzursuz etmekte hem de toplumun nazarında değersizleştirmektedir. *Dîvânu Lugâti't- Türk'te* küçümsemek, aşağılamak, küçük görmek, küçük düşürmek ile ilgili kavramlar şu şekildedir:

Dîvânu Lugâti't- Türk'te uçuzluk sözcüğünün başka bir anlamının yanı sıra “zillet, küçüklük (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 77)”, “değersizlik, ucuzluk (Atalay, 2013: 683; Clouston, 1972: 32)” anlamları vardır. *Uçuzla-* fiilin yer aldığı *uçuz* maddesinde “Bég anı uçuzladı (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 26).” örneğinde

bey tarafından küçük düşürülen bir kişi anlatılmaktadır. *EDPT*'de bey ona saygisızca davrandı anlamı yer alır (Clauson, 1972: 32). *Kert-* maddesinde “Kul boynı kertildi (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 301).” cümlesinde kulun aşağılanmasından bahsedilirken (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 301), “kertil- (insanlar için) horlanmak (Atalay, 2013: 304).” olarak görülür. *EDPT*'de bu sözcüğün aşağılamak üzere kullanılan deyimsel bir ifade olduğu söylenir (Clauson, 1972: 738). *Basın-* fiilinde “Ol erig basındı (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 273).” cümlesinde, zayıf bulunan bir adamın ezilmesinden söz edilmektedir. *EDPT*'de de adamı hor gördü ve zulmetti, şeklinde benzer anlamlar verilmiştir (Clauson, 1972: 374). Aşağılamak ile ilgili başka bir kelime *senlet-*, *Dîvânu Lügâti't- Türk'te* ve *EDPT*'de “Ol anı senletti.” cümlesi, aşağılamak üzere bu şekilde hitap ettirmek manasında açıklanmıştır (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 341; Clauson, 1972: 840). *Aşakla-* sözcüğü ile ilgili olarak, “Ol anı aşakladı (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 133).” örneğinde küçük sayılan bir kişi varken (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 133; Clauson, 1972, 259); aynı maddede “Yagını aşaklasa başka çıkar (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 133).” cümlesinde düşmanını küçük görmemek, azımsamamak gerektiği anlatılır. Hor görme olarak açıklanan *yirgü* sözcüğünün geçtiği “Kiçig bulup yagını yirgü emes... (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 242).” cümlesinde, düşmanın küçüklüğüne bakıp hor görülmemesinden bahsedilmektedir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 242). Ayrıca sürekli itilip kakılan, aşağılanan adamlar için *kakılğan sokulğan er* tabiri bulunmaktadır (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 227, 228).”

2.11. Lanetlemek

TDK Türkçe Sözlük'te lanetlemek “kargımak, beddua etmek, lanet etmek (TDK, 2011: 1575).” olarak açıklanmıştır. *Dîvânu Lügâti't- Türk'te* lanetlemek sözcüğü, *karga-* olarak görülür. Eserde lanetlemek “Teñri anı kargadı (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 470).” örneğinde Tanrı tarafından lanetlenen bir kişi vardır. Tanrı'nın kişide tecelli ettiği bir ceza şeklidir. *Kargaş-* sözcüğünün geçtiği “Olar

ékki kargaşdı (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 296).” cümlesinde kişilerin birbirine lanet ettiğinden bahsedilir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 296; Clauson, 1972: 656). Kişiler arasında geçen bu tarz kötü durum, kötü son temenni sözleri kişide olumsuz bir etki yaratmaktadır.

2.12. Sövmek

TDK Türkçe Sözlük'te *sövmek*, “onur kırıcı, çoğu basmakalıp kaba sözler söylemek, küfretmek (TDK, 2011: 2151).” olarak açıklanmaktadır.

Dîvânu Lugâti't- Türk'te sövmek ilgili olarak “Ol anı sökdi (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 427).” cümlesinde geçen *sök-* fiili vardır. *EDPT*'de *sög-* maddesinde, “lanet etmek, sövmek” anlamları ile açıklanmıştır (Clauson, 1972: 818).

2.13. Sözle sataşmak, söz atmak

TDK Türkçe Sözlük'te *söz atmak*, “laf atmak (TDK, 2011: 2153)”; *sataşmak* ise, “Bir kimseyi rahatsız edecek davranışta bulunmak... (TDK, 2011: 2041).” olarak açıklanmaktadır. *Dîvânu Lugâti't- Türk'te*, “Ol anıy yüziğe alwırdı (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 107).” cümlesinde *alwır-* sözcüğünün kavga etmek istiyormuş gibi davranıp söz atmak, lafla yüzüne atlamak anlamı vardır (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 107). *Alwır-* sözcüğü, *EDPT*'de “Onunla kavga etmek istiyormuş gibi boğazına atladı.” olarak açıklanmıştır (Clauson, 1972: 128).

2.14. Suçlamak

TDK Türkçe Sözlük'te *suçlamak*, “Bir kimsenin herhangi bir suç işlediğini öne sürmek, itham etmek (TDK, 2011: 2166).” olarak açıklanmaktadır.

Dîvânu Lugâti't- Türk'te suçlamak ile ilgili olarak, bir kişinin kendi kendini suçlayıp vicdan azabı çekmesi manasında olan “sarıl- (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 97).” sözcüğü vardır. Ayrıca birini suçlamak, itham etmek anlamında ise

yala-, *yala*, *yalal-*, *yazukla-* sözcükleri görülmektedir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 383, 385, 486).” *EDPT*'de *yala*, *yalal-*, *yala-* sözcüğü “suçlama, şüphe, asılsız suçlama” gibi anlamlarla açıklanmıştır (Clauson, 1972: 918-919). *EDPT*'de *yazukla-* maddesinde “Bég anı yazukladı.” örneği için bey onu bir suçtan dolayı tutukladı, şeklinde açıklama yapılmıştır (Clauson, 1972: 986).

2.15. Utandırmak

TDK Türkçe Sözlük'te “Utanmasına yol açmak, utanacak bir duruma düşürmek, mahcup etmek (TDK, 2011: 2423).” olarak açıklanan sözcük utanma duygusuna neden olan bir eylemin varlığını belirtmek için kullanılmaktadır. Bu eylem başka bir kişi tarafından gerçekleştirilmektedir. Genellikle toplumun bireyleri tarafından bir kişide görülen onaylanmayan bir davranış kişiyi utanç duygusuna sevk etmek üzere söz aracılığıyla kişiye yansıtılır. Bu durum ile ilgili sözcükler ve davranış biçimleri *Dîvânu Lügâti't- Türk'te* şu şekilde görülmektedir:

Utandırmak sözcüğü *Dîvânu Lügâti't- Türk'te*, *uwutgar-* olarak “Ol méni uwutgardı (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 128).” cümlesinde, beni utandırdı olarak görülür (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 128). Utanma duygusuna itilen kişinin sürekli olarak yüzü büzülür *tügülgen* olarak adlandırılır; “Bu er ol tutçı kaşı közi tügülgen (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 228).” cümlesinde geçer (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 228). Utanç dolu adam ise *uyadsılık er* olarak söylenir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 82). *Itka uwut atsa uldağ yimes* atasözünde, köpeğin utandırıldığı takdirde ayakkabının altını yemediğinden bahsedilir. Asıl anlatılmak istenen birine haya ile iş yaptırmaktır. Böylece kişi utandırılınca kötü işlerini bırakır (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 57). Toplum içinde yapılan bir durumdan dolayı kişi utanır. Örneğin *Dîvânu Lügâti't- Türk'te* “Er ıçgındı (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 115).” örneğinde adamın toplum içerisinde osurup utandığı anlatılır. Bu gibi durumlar insanlar için ayıp kabuller arasında olup utanç duygusuna yol açmaktadır. Kinama, ayıplama manalarına da

gelen *ilenç* maddesinde bozuk çıkan bir işin sahibini utandırması söz konusudur (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 533). *EDPT*'de *uyadsılık er*, utancından bitkin hâle gelmiş bir adam; *uwtan-*, utanmak, mahcup hissetmek; *uwutlug kişi* alçakgönüllü, mütevazı kişi; *uwutgar-* utandırmak, olarak açıklanmıştır (Clauson, 1972: 7, 8, 270).

2.16. Yermek

Yermek sözcüğü *TDK Türkçe Sözlük*'te “Kötülüklerini söylemek. Birinin veya bir şeyin kusurlarını ortaya koymak, hicvetmek, övmek karşısı (TDK, 2011: 2581).” olarak açıklanmaktadır. Bu tanımdan hareketle *yermek* sözcüğü olumsuz eleştiri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir kişinin kusurlarını ortaya dökmenin kişide olumsuz etki bırakacağı bilinen bir durumdur.

Dîvânu Lugâti't- Türk'te yér- maddesinde, “Ol erig yérđi (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 427).” olarak bir adamın yerilmesinden bahseder. *Yér-* sözcüğünün “beğenmemek, iğrenmek, hakir görmek (Atalay, 2013: 775).” gibi anlamları vardır. *EDPT*'de *yér-* genel olarak nefret etmek, eleştirmek ya da suçlamak anlamlarıyla açıklanmıştır. *DLT*'deki aynı örnek için o adamdan nefret ediyor, açıklaması yapılmıştır. *Yérgü émes* örneğinde ise sen küçümsememelisin (bir düşmanı küçük diye), olarak “küçümsemek” anlamı ile görülmektedir (Clauson, 1972: 955).

2.17. Yüzüne tükürmek

Toplumun bireyleri tarafından kişisel ya da toplumsal olarak istenmeyen, onaylanmayan bir durum söz konusu olduğunda yüzüne tükürmek davranışı gerçekleştirilebilir. *Dîvânu Lugâti't- Türk'te* bu davranış “Ol anış yüziñe sutturđı; o, onun yüzüne tükürdü (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 285).” cümlesinde görüldüğü üzere “yüziñe suttur- (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015: 285)”, “yüzüne tükürmek” olarak ifade edilmektedir. *EDPT*'de madde başında *sodtur-* olarak

görülen sözcük "O (insan), onun yüzüne tükürdü." olarak açıklanmıştır. Sözcüğün, *sodtur-*, *sodturur*, *sotturmak* şekilleri de vardır (Clauson, 1972: 799).

3. SONUÇ

Toplumların söz varlığı bulunduğu toplumun geleneklerini, göreneklerini, toplumsal yaşantısını kısacası toplumsal varlığını içinde barındırır. Bu dil öğeleri yaşadığı dönemin izlerini yansıtmaları bakımından çok önemli öğelerdir. Günümüzde olduğu gibi eski Türk toplumlarında da bazı toplumsal değerler, kabuller ya da toplumsal baskı kendini göstermektedir. Ele alınan eser olan *Dîvânu Lügâti't- Türk'te* de bu toplumsal kavramlara yer verilmektedir. Bu çalışmada *Dîvânu Lügâti't- Türk'te* toplumsal ceza kavramları ve türleri ele alınmıştır. Toplumun bireye yüklediği bu ceza türlerinin eserde hangi kavramlarla belirtildiği ve nasıl uygulandığı eserin sınırları çerçevesinde tespit edilmiştir.

Eserin döneminde dinî ve örfî hukukun bağlayıcılığının yanı sıra toplum tarafından bireyin davranış ve söz aracılığıyla cezalandırıldığı sosyal ceza yöntemlerinden de bahsedilebilir. Bu ceza yöntemleri toplum tarafından "küçümsemek, dışlanmak, kınanmak, alay edilmek, iftiraya uğramak, utandırılmak, yerilmek, lanetlenmek, karalanmak, suçlanmak, incitilmek, azarlanmak, paylanmak, yüz çevrilmek, sövülmek, yüzüne tükürülmek, sözle sataşılmak, bakışlarla rahatsız edilmek, kinlenmek, arkasından konuşulmak, kıskandırılmak" olarak görülmektedir. Bunlar toplum tarafından açık bir şekilde yapıldığı gibi gizli olarak da yapılmaktadır. Bunların sonucunda birey bir nevi cezaya maruz kalmaktadır. Fiziki yaptırımı olmayan bu ceza türlerinde kişi daha çok psikolojik olarak rahatsız edilmektedir. Bazen toplumun küçümsemesine maruz kalıp kendini küçük hissetmekte bazen de utanç duygusuna kapılarak utanıp sessizliğe itilmektedir. Bazen de bu cezalar yüzüne tükürülmek suretiyle ya da kötü sözler söylenerek gerçekleştirilmektedir. Günümüzde de bu tür toplumsal davranışlar sergilenmekte olup geçmişten günümüze sosyal ceza

yöntemlerinin bazen biçimleri ve dilsel ifadeleri değişebilmektedir. *Dîvânu Lugâti't- Türk* bağlamında toplumsal ceza ile ilgili sözcükler "alwır-, arıl- sarıl-, aşakla-, basın-, bulgan-, bulgan- telgen-, ewze-, ıçgın-, ilen-, ilenç, karga-, kargaş-, kakılğan sokulğan er, kert-, kertil-, kıçur-, kırga-, kırgaş-, kınru, kınru bak-, kıçig bul-, senlet-, samsıt-, sar-, sarsıt-, sarıl-, sök-, telgen-, tepze-, tepzet-, (kaşı közi) tügülgen, yér-, tıl tégür-, tılık-, tıldag, tıldag kıl-, yüziğe suttur-, yüziğe alwır-, uçuzluk, uçuzla-, uwutgar-, uyadsılık er, ürpeş-, yala-, yala, yalal-, yazukla- " olarak bulunur. Çalışmada ortaya konan söz varlığı toplumun davranış biçimlerini, bakış açılarını ve yaptırımlarını dönem odaklı olarak açığa çıkarmaktadır.

Ayrıca tespiti yapılan bu dil verileri toplum tarafından verilen sosyal ceza yöntemleri ile toplumun bu alanda sahip olduğu dil varlığı hakkında da bilgi vermektedir. Bu çalışmalar aracılığıyla geçmişten günümüze değişen ya da gelişerek ilerleyen dil ifadelerini ve bu ifadelerin anlamsal değişim ve gelişimleri takip edilebilmektedir.

Kısaltmalar:

BK D: Bilge Kağan Doğu

DLT: Dîvânu Lugâti't- Türk

EDPT: An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish

TDK: Türk Dil Kurumu

Çıkar Çatışması Bildirimi

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek/Finansman Bilgileri

Herhangi bir kurum veya kuruluştan destek alınmamıştır.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırmada etik kurul kararı alınmasına gerek yoktur.

KAYNAKÇA

Arat, R. R. (1979). *Kutadgu Bilig III- İndeks* (İndeksi Neşre Haz.: Kemal Eraslan, Osman Fikri Sertkaya, Nuri Yüce). İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 47, Seri: IV, Sayı: A12.

- Atalay, B. (2013). *Kâşgarlı Mahmud Divanü Lûgat-it Türk* (Dizin). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ayvaz, S. (2021). *Eski Türk Yazıtlarında Töre ve Hukuk*, Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Nevşehir.
- Clauson, S.G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: At the Clarendon Press.
- Ercilasun, A. B. ve Z. Akkoyunlu (2015). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânu Lugâtî't-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gömeç, S. Y. (2024). "Türk Devlet Hayatında Töre-Yasa". *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Eşref Buharalı Özel Sayısı, s.1-10.
- Hançerlioğlu, O. (1988). *Ruhbilim Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kafesoğlu, İ. (1984). *Türk Millî Kültürü*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kılıç, G. ve Y. Özen (2020). "Alay Etmenin Sosyolojik Yönü: Toplumsal Denetim, Damga ve Simgesel Şiddet Bağlamında Alay Etme". *Mediterranean Journal of Humanities*, s. 301-318.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Atatürk, Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları 575.
- Ozankaya, Ö. (1994). *Toplumbilim*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Ögel, B. (2001). *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları* (Genişletilmiş Dördüncü Baskı). İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Tekin, T. (2008). *Orhon Yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tietze, A. (2016). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı K-L* (4. C.). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA).
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe Sözlük* (Yay. Haz. Şükrü Haluk Akalın...[ve başk.],-11.bsk.- Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları; 549.
- Ülken, H. Z. (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

This study is important because it reveals the social punishments of the 11th century, their forms of expression and vocabulary found in the *Dîvânu Lugâti't-Türk*. Through this study linguistic expressions related to the subject in the *Dîvânu Lugâti't-Türk* will be revealed. Furthermore through these linguistic expressions, social perspective and social punishment system of the period will also be revealed. The study contributes to understanding what kind of negative behaviors were practiced in society during that period and what kinds of reactions or social punishments were given by society to these behaviors.

If we were to discuss the existence of public law, which determined the rights and freedoms of individuals, and a judiciary, which determined the responsibilities and criminal proceedings of the ruler, in ancient Turkish society, we could speak of "trade" as an element of customary jurisdiction, and shariah as an element of religious jurisdiction that emerged with the adoption of Islam. Tradition the foundation of customary law, which continued to exist in this period alongside Sharia law, emerged from experiences that gained legal and social significance in society since ancient times, and came into being through its adoption. In the transition from tradition to customary law, many systems within the scope of ceremonies didn't break away from the context of the ceremony but were adapted and incorporated into customary law. Tradition is mentioned in numerous works such as the Köktürk Inscriptions and *Dîvânu Lugâti't-Türk*. Tradition which also determines the duties and powers of the ruler is of great importance in the construction of social structure.

Along with the existence of an established concept of social judgement through custom, there are also certain individual or societal assumptions that constitute society's value judgements and whose sanctions are largely psychological and social. All societies are comprised of systems of beliefs, thoughts and behaviors. When social acceptance is violated one is faced with the coercive power of society. This can manifest as punishment or at other times mockery. These judgements can subject individuals to social pressure. For example, as in some examples in the *Dîvânu Lugâti't-Türk*, they can lead to feelings of shame or silence. Behaviors related to the concepts discussed in this study, which we consider as social punishment, negatively impact both the individual's personality and their social standing.

Method

This study was created using the literature review method, one of the qualitative research methods. Various sources related to the subject were reviewed and content was created accordingly. The obtained data were classified thematically and analyzed. The sources used in the study were chosen to be current and relevant to the subject.

Findings

In this study relevant sources were reviewed and concepts of social punishments within the context of *Dîvânu Lügâti't-Türk* were presented. It contains scientific data on the concept of social punishment in 11th century society for future studies in this field.

Social punishment are non-physical, imposed by a group or individual for situations that are socially unacceptable, such as non-compliance with customs. or for personal problems. These punishments involve ostracizing or psychologically disturbing individuals, in these punishments, individuals are subjected to social scorn, exclusion, condemnation, ridicule, slander, shame, denigration, curse, accusation, hurt, rebuke, rejection, swearing, spitting in the face, verbal abuse, staring, grudges, backbiting and jealousy. We can see these in *Dîvânu Lügâti't-Türk*.

From past to present the forms and linguistic expressions of social punishment methods can sometimes change. In the context of *Dîvânu Lügâti't-Türk* the words related to social punishment are found as "alwır-, uçuzluk, uçuzla-, kert-, basın-, senlet-, aşakla-, kiçig bul-, kakılğan sokulğan er, uwutgar-, (kaşı közi) tügülgen, uyadsılık er, içgin-, yér-, karga-, kargaş-, tıl tegür-, tılık-, tıldag, tıldag kıl-, samsıt-, sarıl-, yala-, yala, yalal-, yazukla-, sar-, sarıl-, sarsıt-, kırğa-, bulğan-, kırğaş-, telgen-, bulğan- telgen-, sök-, kınru, yüziğe suttur-, ilen-, ilenç, kıçur-, ewze-, tepzet-, ürpeş-, ". The vocabulary presented in the study reveals the behavioral patterns perspectives and sanctions of the society in a period-oriented manner.

While times may change, society's behavior and the duties and responsibilities it imposes on individuals remain constant. Society imposes certain qualities on individuals and when they deviate from these qualities, suppresses them through rhetoric, behavior and attitudes.

Conclusion

The findings obtained from the literature review provide information about the social punishment methods of 11th century society. This study examines the types of social punishment in *Dîvânu Lügâti't-Türk* are under various headings and presents examples. The concepts used in the work to describe these types of punishment imposed on individuals by society and how they are implemented are presented within the scope of the work. The subject matter of the study is generally discusses with a brief discussion of sociological and psychological aspects. As a result of this study the concepts methods and applications of social punishment inflicted on individuals by members of society

in *Dîvânu Lugâti't-Türk* are revealed. This linguistic data provides information about the social punishment methods used by society and the society's linguistic presence in this area. Through these studies, we can track the changing or evolving linguistic expressions from past to present as well as their semantic changes and developments.